

Запара С.І.,
доктор юридичних наук, професор
декан юридичного факультету
Сумського національного аграрного університету

УДК 347.9

ПЕРСПЕКТИВИ СУДОВОЇ МЕДІАЦІЇ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ АЛЬТЕРНАТИВНИХ СПОСОБІВ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Сучасні науковці безпідставно пов'язують із медіацією додаткові, альтернативні можливості вирішення спорів, ефективність яких підтверджується міжнародним досвідом. Сьогодні на українській правовій арені вже спостерігаються спроби запровадити інститут альтернативного вирішення спорів. Зокрема, в Україні відбувається судова реформа, що передбачає введення в національну правову систему інституту судової медіації, розроблено декілька проектів законів про медіацію. Тим не менше, на жаль, нині не відбулося поєднання зусиль на рівні законодавчої ініціативи в частині узгодження проектів закону про медіацію та процесуальних актів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам альтернативного вирішення спорів, запровадження медіації присвячували свої праці такі науковці, як В. Безп'ята, Б. Бобрович, С. Васильєва, З. Герасимова, Д. Давиденко, Н. Дараганова, І. Зарецька, В. Землянська, В. Комаров, К. Ковач, Т. Кисельова, С. Калашнікова, О. Носирева, Ю. Притика, А. Рау, Ц. Шамлікашвілі та багато інших авторів, що зробили свій внесок у розвиток інституту медіації в Україні та світі.

Формулювання мети та завдань дослідження. Метою публікації є аналіз національного та міжнародного досвіду щодо запровадження інституту судової медіації в Україні.

Виклад основного матеріалу. Україна проголосила євроінтеграційний шлях розвитку та намагається прискореними темпами наблизитися до стандартів Європейського Союзу та світу. Альтернативні способи вирішення спорів є частиною світового досвіду. Так, наприклад, у Сполучених Штатах Америки 90% спорів вирішується саме за допомогою медіації. Процес законодавчого закріплення медіації в європейських країнах помітно активізувався з набуттям чинності Директивою ЄС 2008/52 і продовжується до цього часу. Наразі національні акти про медіацію прийняті в понад 20 країнах світу, зокрема в Німеччині, Італії, Швеції, Швейцарії, Польщі та багатьох інших.

Медіація – це визнана світовою практикою процедура врегулювання спору шляхом переговорів сторін спору за допомогою одного чи кількох нейтральних посередників (медіаторів). Медіація є частиною системи альтернативного вирішення спорів. Термін «медіація» походить від грецького терміна «medos» («нейтральний, незалежний від сторони»), а також від таких латинських термінів, як «mediatio» («по-

середництво») і «mediare» («бути посередником у спорі»). Виділяють позасудову та судову медіацію. Якщо до позасудової медіації в юридичній спільноті сформувалося стійке позитивне ставлення, то судова медіація викликає жваву дискусію [7, с. 146].

Беручи до уваги Резолюцію № 1 щодо здійснення правосуддя в XXI ст., ухвалену міністрами юстиції європейських країн на їхній 23-й Конференції (Лондон, 8–9 червня 2000 р.), і особливо заклик міністрів юстиції європейських країн до Комітету міністрів Ради Європи розробити (зокрема у співпраці з Європейським Союзом) програму заходів, спрямованих на ширше застосування у відповідних випадках методів урегулювання спорів у позасудовому порядку, були розроблені та діють міжнародні стандарти медіації: Рекомендація № R (81)7 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо заходів, які полегшують доступ до правосуддя від 14 травня 1981 р., Рекомендація REC (98) 1 Е Комітету міністрів державам – членам Ради Європи щодо медіації в сімейних справах від 21 січня 1998 р., Рекомендація REC(2001) 9 Комітету міністрів державам – членам Ради Європи стосовно альтернатив судовому вирішенню спорів між адміністративними органами влади та приватними особами (адміністративні справи) від 05 вересня 2001 р., Рекомендація REC(2002) 10 Комітету міністрів державам – членам Ради Європи щодо медіації в цивільних справах від 18 вересня 2002 р., Типовий закон «Про міжнародну комерційну погоджувальну процедуру», прийнятий Комісією ООН із права міжнародної торгівлі UNCITRAL 2002 р. та ін.

Серед зазначених міжнародних нормативно-правових актів слід виділити норми Рекомендації № R (81)7 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо заходів, які полегшують доступ до правосуддя, що передбачають наявність *особливих* процедур. У Рекомендації REC(2002) 10 Комітету міністрів державам – членам Ради Європи щодо медіації в цивільних справах від 18 вересня 2002 р. (далі – Рекомендація REC(2002)10) підкреслюється необхідність розвитку засобів урегулювання спорів, альтернативних судовим рішенням, і висловлюється твердження, що бажано мати норми, які б надавали гарантії при використанні таких засобів. Альтернативний порядок здійснення правосуддя у формі медіації в Рекомендації REC(2002)10 називається одним із методів урегулювання спорів, передбачених особливостями кожної системи здійснення правосуддя.

Відомо, що медіаційні послуги можуть надаватися для вирішення будь-якого спору навіть тоді, коли справа знаходиться в суді, адже медіація може бути застосована в досудовому порядку вирішення спорів, під час або замість судового розгляду, а також після вирішення пору в суді. Медіацію проводить медіатор – спеціально підготовлений нейтральний і незалежний посередник, який, дотримуючись певних процедур, допомагає сторонам спору в його врегулюванні, організовує та проводить медіацію. На медіатора покладаються такі функції: управління процесом переговорів; аналіз конфлікту, виявлення інтересів і потреб сторін; робота з емоціями, конструктивний зворотній зв'язок; дослідження нових аспектів відносин і варіантів вирішення спору; перевірка реалістичності бажань і виконуваності домовленостей; допомога сторонам узяти відповідальність за рішення на себе.

У міжнародній практиці вироблені *принципи* медіації. Ураховуючи євроінтеграційний курс України та беручи до уваги важливість і змістовність зазначених принципів, вважаємо, що вони мають іманентний характер щодо національного права та повинні набути реалізації і в українській системі вирішення трудових спорів. Зокрема, норми Рекомендації Rec (2002) 10 Комітету міністрів державам – членам Ради Європи щодо медіації в цивільних справах містять зауваження державам-учасникам щодо поступового втілення в життя Керівних принципів медіації в цивільних справах: *незалежності й неупередженості медіатора, рівності сторін, конфіденційності*. Європейський кодекс поведінки медіатора виділяє такі принципи, як *принцип компетентності медіатора, рівності та неупередженості медіатора, справедливості, конфіденційності* [6]. Додамо, що загальноновизнаними принципами міжнародного права в приватних відносинах є принципи *загальної поваги до прав людини* та *принцип неухильного виконання зобов'язань (pacta sunt servanda)* [4, с. 121].

В Україні Національна асоціація медіаторів України (далі – НАМУ) виділяє три головних принципи медіації [9]: *добровільність участі, конфіденційність і нейтральність, безсторонність, незалежність медіатора*. Зупинимося на цих принципах детальніше.

Першим із цієї групи принципів є *принцип добровільної участі в позасудових процедурах*. Цей принцип передбачає виключно добровільний характер участі сторін у процедурах примирення. У формальному вираженні принцип добровільності передбачає укладення спеціального договору про порядок вирішення спору. Зазначений принцип є своєрідним фактором гармонізації судового та позасудового порядку вирішення спорів про права, оскільки позасудовий порядок може відбутися лише добровільно на підставі укладеного договору.

Цікавим фактом є те, що у звіті Міністерства юстиції Англії й Уельсу за наслідками експерименту застосування двох різних програм судової медіації (обов'язкової та добровільної) був зроблений один

із висновків, згідно з яким обов'язкова медіація є менш ефективною, ніж добровільна [2].

Другим принципом, що заслуговує на увагу, є принцип *конфіденційності*. Зазначений принцип знайшов своє закріплення в Рекомендації Rec (2002) 10 Комітету міністрів державам – членам Ради Європи щодо медіації в цивільних справах, що містять зауваження державам-учасникам щодо поступового втілення в життя Керівних принципів медіації в цивільних справах, Європейському кодексі поведінки медіатора та Директивах ЮНСІТРАЛ [10; 6; 11], багатьох національних законах зарубіжних країн. Треба зазначити, що в Зеленій книзі [1] конфіденційність визнається ключовим фактором успішності альтернативного розгляду спорів через те, що цей принцип гарантує відкритість до комунікації між сторонами під час проведення процедур.

Досліджуючи альтернативні способи вирішення спорів у США, Е. Носирева робить висновок, що однойменний акт про посередництво США практично повністю присвячений правилам конфіденційності під час посередництва [3, с. 320].

Третім принципом є *принцип вирішення трудових спорів на засадах незалежності та неупередженості медіаторів*. У Європейському кодексі поведінки медіаторів [6] є відмінність між нейтральністю (незалежністю) та неупередженістю. Відповідно до ст. 2.1 зазначеного Кодексу медіатор не повинен діяти або, розпочавши роботу, повинен призупинити діяльність у разі з'ясування обставин, які можуть вплинути на його незалежність або викликати конфлікт інтересів. Такими обставинами в Кодексі визнані особисті або ділові відносини медіатора з однією зі сторін; фінансова чи інша пряма або опосередкована зацікавленість медіатора в результаті медіації; наявність факту співпраці медіатора або іншого працівника його ж фірми з однією зі сторін у будь-якій якості, окрім медіації. Стаття 2.2, визначаючи неупередженість медіатора, зобов'язує його діяти абсолютно об'єктивно щодо кожної зі сторін і намагатися бути сприйнятим як особа, що діє та намагається надати послуги кожній зі сторін щодо того, що стосується медіації, однаково чинно, із повагою до процесу медіації. Додамо, що, на нашу думку, до цієї групи принципів слід віднести й компетентність медіатора, адже медіатор, окрім того, що повинен дотримуватися незалежності та неупередженості під час вирішення спору (намагаючись при цьому зберегти однакові партнерські відносини з обома сторонами спору й уникаючи будь-якої залежності від них), повинен мати достатню компетенцію (мати знання, досвід, проходити відповідну підготовку).

Україна є молодою країною щодо здійснення медіаційних процедур, тим не менше, за останні десятиліття вдалося накопичити необхідний досвід для впровадження на законодавчому рівні інституту медіації. За даними НАМУ, медіація в Україні запроваджується з 90-х рр. і включає досвід понад 50 проектів у найрізноманітніших сферах. Пройшли навчання понад 2500 медіаторів, створено понад

20 центрів, апробовано схеми взаємодії з державними органами – органами місцевої влади, судами, поліцією, прокуратурою, соціальними службами, освітніми закладами, комерційними, громадськими й навіть релігійними організаціями. Зокрема, за період 2014–2016 рр. до різних програм було залучено 16 судів цивільної й адміністративної юрисдикції у Волинській, Івано-Франківській і Київській областях [9]. При цьому програми передбачали залучення до примирення сторін як незалежних медіаторів, так і професійних суддів. Усі програми мали позитивну динаміку вирішення спорів і укладення мирових угод. Отриманий досвід було закладено в законодавчі ініціативи.

Так, лише за 2015 р. у Верховній Раді України було зареєстровано 4 законопроекти з медіації, щодо останніх двох 17 травня 2016 р. Комітет ВР України з питань правової політики та правосуддя прийняв рішення про те, щоб рекомендувати взяти за основу законопроект № 3665 і врахувати всі слушні положення законопроекту № 3665-1. Обома законопроектами передбачається введення медіації в правове поле як окремого інституту, що може застосовуватися для вирішення будь-яких видів спорів, визначаються базові вимоги до підготовки медіаторів, основоположні принципи процедури медіації й орієнтири професійного регулювання. Розпорядження Кабінету міністрів від 16 грудня 2015 р. № 1406-р «Про затвердження плану дій щодо імплементації кращих практик якісного й ефективного регулювання, відображених Групою Світового банку в методології рейтингу «Ведення бізнесу» на 2016 рік» передбачає до кінця 2016 р. «урегулювання механізму медіації та створення можливості повернення судового збору в разі успішної медіації» шляхом «розроблення та внесення на розгляд Кабінету Міністрів України проекту Закону України «Про медіацію» [9].

Паралельно в Україні відбулося розроблення процесуальних кодексів у межах оголошеної судової реформи. Нещодавно Голова Вищої ради правосуддя зауважив, що «судова реформа, яка нині відбувається в Україні, включає в себе як законодавчі зміни, так і заходи, спрямовані на практичну реалізацію законодавчих новел, «перезавантаження» структури й принципів організації системи правосуддя» [5]. Слід зазначити, що Вища рада правосуддя представила три проекти процесуальних кодексів України: *Цивільний процесуальний кодекс*, *Кримінально-процесуальний кодекс* і *Господарсько-процесуальний кодекс*. У всіх трьох проектах глава 4 має назву «Урегулювання спору за участі судді». Це означає, що замість прийняття спеціального закону про інститут медіації, було вирішено піти шляхом формування *судової медіації*. Зазначений підхід передбачає розвиток процедури медіації в межах цивільного процесу, що робить його частиною цивільного, кримінального, господарського процесів (у контексті альтернативного вирішення приватноправових спорів), а не складовою частиною матеріального права.

Таке рішення має свої недоліки, адже формує дефіцит вичерпних матеріальних норм внутрішньої

регуляції, але натомість сприяє накопиченню юридичної практики та її узагальненню, а в майбутньому – розробленню стандартів медіаційного правозастосування під час вирішення спору в суді. Окрім того, зазначений підхід підкреслює значення суду в контексті уникнення зловживань у цій царині.

На жаль, в Україні не відбулося «схрещення» законодавчої ініціативи розробників законопроектів процесуальних кодексів і спеціального закону про медіацію, хоча отриманий досвід і законодавча ініціатива в поєднанні могли б запропонувати суспільству більш виважений результат.

Тим не менше, у цілому слід схвально поставитися до перспектив судової медіації як альтернативного способу вирішення спору. Тим більше, що світовий досвід вважає її корисною, про що згадувалося вище. Очевидно, Україна наслідує Грузію, у якій Цивільний процесуальний кодекс був доповнений ст. 22 «Судова медіація», що регулює категорії справ, строки, рішення, ухвалені за наслідками медіації.

Поза сумнівом, це крок уперед щодо «гуманізації» судового процесу, але окремі моменти проектів процесуальних кодексів України вже зараз викликають жваву дискусію та застереження. Зокрема, ідеться про врегулювання спорів (цивільних, кримінальних, господарських) за участю того самого судді, який здійснює правосуддя в спорі. Наприклад, відповідно до змісту ст. ст. 202–203 Проекту Цивільного процесуального кодексу України врегулювання спору за участю судді проводиться за згодою сторін до початку розгляду справи по суті. Урегулювання спору за участю судді не допускається в разі, якщо в справу вступила третя особа, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору. Про проведення процедури врегулювання спору за участю судді суд постановляє ухвалу, якою одночасно зупиняє провадження в справі. У разі недосягнення сторонами мирного врегулювання спору повторне проведення врегулювання спору за участю судді не допускається.

Зазначений підхід викликає застереження передусім у суддів, адже процесуальні кодекси передбачають лише п'ять статей, що регламентують цей порядок. З огляду на це, дефіцит процесуальної регламентації порядку примирення сторін за участю судді посилюється тим, що в судді (особливо в нинішній період реформ і випробувань) виникає недовіра до процедури *особистої* участі в примиренні сторін поза межами судового процесу (адже суд постановляє ухвалу, якою зупиняє провадження у справі). Таким чином, з'являється подвійний статус судді-медіатора. У запропонованому порядку бракує досвіду для здійснення функцій медіатора (що відрізняється від звичайної для судді місії), а також гарантій для судді в разі, якщо сторони не досягли згоди й одна зі сторін не задоволена результатом діяльності судді. Можливо, більш виваженим для цієї стадії процесу було б залучення іншого судді, або, що є більш доцільним, *залучення фахового медіатора*.

У цьому контексті вкрай корисним є досвід Грузії, яка, як уже зазначалося, імплементувала в наці-

ональну правову систему інститут судової медіації [9]. Зупинимося на положеннях цієї глави детальніше. Відповідно до загальних положень правозастосування цих норм позови, що підлягають медіації, після порушення справи в суді за домовленості сторін можуть бути передані медіатору (фізичній або юридичній особі) за ухвалою суду. Ухвала про передачу справи медіатору є остаточною та не підлягає оскарженню. Одночасно суд постановляє ухвалу про призупинення провадження до завершення строку, передбаченого законом для здійснення судової медіації. Будь-яка зі сторін може заявити клопотання про відмову від передачі справи медіатору, що зумовлює поновлення розгляду справи за загальним правилом.

Серед інших новацій Цивільного процесуального кодексу Грузії (далі – ЦПК Грузії), які заслуговують на увагу з огляду на контекст нашого дослідження, слід виокремити такі. Відповідно до змісту Цивільного процесуального кодексу Грузії спори, на які поширюється медіація, включають сімейно-майнові спори, пов'язані з позбавленням або обмеженням батьківських прав, визнанням усиновлення незаконним, окрім спорів із приводу усиновлення; спори спадкового характеру; спори між сусідами; будь-які приватноправові спори за згодою сторін. До речі, відповідно до грузинського законодавства при загальноправових спорах спір може передаватися для медіації на будь-якому етапі його розгляду.

Відвід медіатора допускається за загальними правилами відводу судді. Це можливо, якщо медіатор є стороною справи або в нього є щодо якої-небудь сторони загальні зобов'язання чи права; раніше брав участь у розгляді спору як свідок, експерт, спеціаліст, перекладач представника сторони спору або як секретар судового засідання; є родичем сторони спору або його представником; особисто прямо чи опосередковано зацікавлений у справі чи є інші обгрунтовані відомості щодо його неупередженості.

Строк судової медіації складає 45 календарних днів. У разі необхідності за згодою сторін зазначений строк може бути подовжений ще на 45 днів.

Сторони зобов'язані з'явитись у вказані медіатором місце та час для участі в процесі судової медіації. У разі нез'явлення без поважної причини сторони спору на неї покладаються всі судові витрати та з неї стягується штраф у розмірі приблизно 150 доларів США. Проте якщо медіація завершується підписанням угоди, відповідна сторона звільняється від штрафу, а витрати між сторонами розподіляються стандартним способом. Якщо внаслідок судової медіації було укладено спільну угоду в передбачений строк, суд постановляє ухвалу про поновлення розгляду справи та затвердження клопотання зацікавленої сторони (сторін) про затвердження угоди сторін. Зазначена угода є остаточною та не підлягає оскарженню. У разі, якщо сторони не дійшли згоди в установленний законом строк, позивач може продовжити розгляд справи в суді за правилами позовного провадження.

Слід зазначити, що судова медіація в Грузії передбачає інші правила покриття судових витрат

порівняно з тим, що передбачено в звичайному позовному провадженні. Зокрема, зі спорів, на які поширюється судова медіація, при поданні позову сплачується один відсоток від суми позову замість звичайних трьох відсотків. Якщо за результатами процедури медіації спір не завершився угодою сторін, позивач для продовження розгляду справи повинен доплатити до суми позову 2% від суми позову. Якщо судовий збір сплачено повністю (3% від суми позову) і за умови, що процес судової медіації пройшов успішно, 70% від сплаченої суми судового збору повертається позивачу.

Важливою позицією судової медіації є положення щодо конфіденційності. Так, медіатор не має права розголошувати інформацію, яка стала відома йому під час виконання зобов'язання, якщо інше не передбачено сторонами спору. Суд обмежений у праві викликати судового медіатора та допитати останнього як свідка з тих обставин, які стали йому відомі під час виконання обов'язків медіатора. Не може бути прийнятий як доказ документ, який був оголошений під час судової медіації, якщо інше не встановлене угодою сторін. Зазначене обмеження не поширюється на інформацію (документи), яка раніше була подана до суду, або якщо сторона з урахуванням збереження конфіденційності мала можливість отримати та надати до суду зазначену інформацію (документ) у законний спосіб, що не суперечить установленому порядку подання доказів.

Суд має право самостійно або на підставі клопотання сторони анулювати заходи із забезпечення позову, якщо протягом десяти днів із дня завершення процесу судової медіації позивач не подасть до суду новий позов на загальних підставах із того ж предмета спору. Метою цієї норми є збереження наявних домовленостей, включаючи забезпечувальні заходи на першому етапі навіть після формального завершення спору. Зазначене обмеження є гарантією для добровільного виконання відповідною стороною узгоджених позицій.

Серед інших повноважень суду слід наголосити на таких. На будь-якій стадії судового провадження суд докладає максимум зусиль і сприяє завершенню спору шляхом досягнення угоди, включаючи пропозицію сторонам передати спір на розгляд медіатора. Закон делегує судді максимальні повноваження в частині сприяння сторонам в укладенні мирової угоди. Так, відповідно до змісту ст. 218 ЦПК Грузії суд усіма можливими засобами має сприяти сторонам і вживати всі передбачені законом заходи, щоб спір завершився мировою угодою. Із цією метою суд вправі за власною ініціативою або за клопотанням сторони спору перенести процес, оголосити позачергову перерву чи заслухати сторони або їхніх представників без присутності третіх осіб, включаючи секретаря засідання. Суд має право в загальних рисах указати на можливі результати, перспективи вирішення спору чи запропонувати сторонам конкретні умови угоди.

Позитивний досвід Грузії дозволяє зробити висновки про те, що порядок судової медіації в Україні,

запропонований у проектах процесуальних кодексів, може бути доповнений додатковою можливістю вирішення спору через залучення професійного медіатора.

Медіацію дедалі частіше називають не альтернативним (ADR), а ефективним (EDR) методом вирішення спору. Ефективність медіації доведена не лише дослідженнями, а й на практиці, тому вона набуває все більшого поширення у світі. Наприклад, держави – члени ЄС зобов'язані дотримуватися Директиви Європарламенту «Про деякі аспекти медіації в цивільних і господарських спорах» від 21 травня 2008 р. і звітувати про її застосування. Україна як член Ради Європи також має зобов'язання щодо застосування медіації [9].

Кожна держава, яка вирішила запровадити медіацію, самостійно вирішує, яка модель медіації буде найкраще відповідати її системі законодавства й культурним традиціям. Упродовж 2015 – 2016 рр. у межах проекту «Сприяння практичному запровадженню медіації в Україні та налагодженню взаємодії із судовою системою», що здійснювався за підтримки американського народу, наданої через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) у межах проекту «Справедливе правосуддя», було проведено низку експертних зустрічей і круглих столів із представниками різних інституцій, зацікавлених у розвитку медіації. У заходах узяли участь медіатори, адвокати, судді, викладачі та студенти юридичних вищих навчальних закладів, представники соціальних служб та інші фахівці. За результатами цих обговорень було напрацьовано Рекомендації [9] щодо законодавчого врегулювання медіації в Україні. Будь-яка модель медіації, а тим більше обов'язкова медіація в судовому процесі, хоча й може розвантажити судову систему, але суто формально, адже запровадження таких моделей за відсутності звички в громадян вирішувати свої спори самостійно й відповідально може призвести до нівелювання іміджу медіації й невиправдання очікувань громадян, тому може бути завдано невиправної шкоди всьому процесу впровадження медіації в Україні. На думку спеціалістів [9], Україні справді потрібен Закон про медіацію для виконання таких функцій: *увести медіацію в правове поле та забезпечити впізнаваність медіації для громадян; забезпечити захист від звинувачень у корупції для державних службовців, представників судової системи, які використовують медіацію або рекомендують сторонам звернутися до медіації під час урегулювання адміністративних або інших видів спорів; захистити медіатора шляхом заборони допитувати його як свідка; забезпечити одноманітне розуміння конфіденційності інформації в медіації; сприяти становленню професії медіатора та ринковому розвитку сфери медіації.*

Висновки. Обираючи власний шлях формування національної правової системи, включаючи напрацювання та досвід світового рівня, Україна поряд із додатковими можливостями отримує й додаткову відповідальність, адже створює правозахисні механізми, що мають гарантувати права та свободи людини.

З огляду на зміст судової реформи, визначеної Стратегією реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр., і впевненість у необхідності запровадження інституту судової медіації в національну правову систему, на наш погляд, слід об'єднати зусилля фахівців і узгодити проекти закону про медіацію та процесуальні акти. Вбачаємо доцільним передбачити в рамковому законі про медіацію розділ «Судова медіація», а в проектах українських процесуальних кодексів передбачити можливість залучення професійних медіаторів. Об'єднання законодавчої ініціативи може позитивно позначитися на розвитку української правової системи в цілому. Україна накопичила достатній потенціал і людські ресурси для запровадження системи позасудового врегулювання спорів на основі порозуміння сторін, але потребує законодавчого поштовху для розвитку комплексної системи альтернативного врегулювання спорів, що дозволить досягти цілей судової реформи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Green paper on alternative dispute resolution in civil and commercial law, Brussels, 19.04.2002COM(2002) 196 final [Електронний ресурс]. – Режим доступу : eur-lex.europa.eu/.../com2002_0196en01.pdf.
2. Twisting arms: court referred and court linked mediation under judicial pressure [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.justice.gov.uk/publications/docs/Twisting-arms-part1.pdf>.
3. Носырева Е. Альтернативное разрешение споров в США / Е. Носырева. – М. : Городец, 2005. – 320 с.
4. Безп'ята В. Судовий захист права на працю : дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук : спеціальність 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне право» / В. Безп'ята. – Харків, 2012. – 194 с.
5. Делегація ВРП взяла участь у міжнародній конференції, присвяченій питанням оцінювання суддів, медіації та здійснення правосуддя стосовно неповнолітніх [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.vru.gov.ua/news/2245>.
6. Европейский кодекс поведения медиаторов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mosmediator.narod.ru/index/0-2309>.
7. Запара С. Становлення інституту медіації в Україні / С. Запара, М. Виглазова, І. Коломієць // Часопис Київського університету права. – 2016. – № 4. – С. 125–129 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://repo.sau.sumy.ua/handle/123456789/4172>.
8. Медіація в системі правосуддя Грузії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrmediation.com.ua/files//Georgia.pdf>.
9. Медіація та судова система. Що? Як? Навіщо? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.sk.ua/sites/default/files/broshura-mediaciya-ta-sudova-sistema_2.pdf.
10. Рекомендації Рес (2002) 10 Комітету міністрів державам – членам Ради Європи щодо медіації в цивільних справах містять зауваження державам-учасникам щодо поступового втілення в життя Керівних принципів медіації в цивільних справах [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/>.
11. Типовий закон ЮНСІТРАЛ, Директиви 2008/52/ЄС : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.iurisprudentia.ru/alternative/files/direct.pdf>.

Запара С.І. ПЕРСПЕКТИВИ СУДОВОЇ МЕДІАЦІЇ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ АЛЬТЕРНАТИВНИХ СПОСОБІВ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ В УКРАЇНІ

Сьогодні в Україні йде активна робота над законодавчим урегулюванням медіації. Так, лише за 2015 р. у Верховній Раді України було зареєстровано 4 законопроекти з медіації. Паралельно в Україні розроблені три процесуальні кодекси, що передбачають запровадження інституту судової медіації. Відомо, що будь-яка модель медіації, а тим більше медіація в судовому процесі, має бути ретельно підготовлена, інакше є ризик нівелювання іміджу медіації й невиправдання очікувань громадян, тому може бути завдано невиправної шкоди всьому процесу впровадження медіації в Україні.

Авторська позиція полягає в необхідності проведення комплексного дослідження судової медіації в умовах здійснення судової реформи в Україні та вироблення концептуальних позицій «органічного вбудовування» цього інституту в національну правову систему з урахуванням світового досвіду.

Ключові слова: медіація, судова медіація, судова реформа.

Запара С.И. ПЕРСПЕКТИВЫ СУДЕБНОЙ МЕДИАЦИИ В КОНТЕКСТЕ РАЗВИТИЯ АЛЬТЕРНАТИВНЫХ СПОСОБОВ РАЗРЕШЕНИЯ СПОРОВ В УКРАИНЕ

Сейчас в Украине идет активная работа над законодательным урегулированием медиации. Так, только в 2015 г. в Верховной Раде Украины было зарегистрировано четыре законопроекта по медиации. Параллельно в Украине разработаны три процессуальных кодекса, предусматривающих введение института судебной медиации. Известно, что любая модель медиации, а тем более медиация в судебном процессе, должна быть тщательно подготовлена, иначе существует риск нивелирования имиджа медиации, утраты ожиданий граждан, соответственно, может быть нанесен непоправимый ущерб всему процессу внедрения медиации в Украине.

Авторская позиция заключается в необходимости проведения комплексного исследования судебной медиации в условиях осуществления судебной реформы в Украине и выработки концептуальных позиций «органического встраивания» этого института в национальную правовую систему с учетом мирового опыта.

Ключевые слова: медиация, судебная медиация, судебная реформа.

Zapara S.I. PROSPECTS FOR JUDICIAL MEDIATION IN THE CONTEXT OF THE DEVELOPMENT OF ALTERNATIVE WAYS OF RESOLVING DISPUTES IN UKRAINE

Ukraine proclaimed the European integration path of development, but it is trying to bring it closer to the standards of the European Union and the world at an accelerated pace. With mediation, there is no doubt that there are additional, alternative ways of resolving disputes, and the effectiveness of the latter is confirmed by international experience. Alternative ways to resolve disputes are part of the worldwide experience of resolving disputes. For example, in the United States 90 per cent of disputes are resolved precisely through mediation. The process of legislative consolidation of mediation in European countries has intensified with the entry into force of the EU Directive 2008/52 and continues to this day. Currently national mediation acts are adopted more than in 20 countries of the world, in particular in Germany, Italy, Sweden, Switzerland, Poland and many others.

Mediation, this is a world practice procedure for settling disputes through negotiations of the parties to the dispute with the help of one or more neutral mediators (mediators).

Now in Ukraine there is an active work on the legislative regulation of mediation. So, only in 2015 the Verkhovna Rada of Ukraine registered four draft laws on mediation. In parallel, Ukraine has developed three procedural codes providing for the introduction of the institution of judicial mediation. It is known that any model of mediation, let alone mediation in the judicial process, must be carefully prepared, otherwise there is a risk of leveling the image of mediation, loss of citizens' expectations, and therefore irreparable damage to the entire process of mediation implementation in Ukraine.

It should be noted that the High Council of Justice presented three draft codes of practice of Ukraine: the Civil Procedure Code, the Code of Criminal Procedure and the Code of Economic Procedure. In all three projects, chapter four is entitled "Settlement of a dispute involving a judge". This means that instead of adopting a special law on the institution of mediation in the legal system of Ukraine, it was decided to go through the formation of judicial mediation. This approach involves the development of a mediation procedure within the civil process, which makes it part of the civil, criminal, economic processes (in the context of an alternative solution to private legal disputes), rather than a component of substantive law.

This decision has its drawbacks, since it creates a deficit of exhaustive material norms of internal regulation, but instead contributes to the accumulation of legal practice and its generalization, and in the future – the standards of mediation law enforcement when resolving a dispute in court. In addition, this approach emphasizes the importance of the court in the context of avoiding abuses in this area.

The author's position is the need to conduct a comprehensive study of judicial mediation in the context of judicial reform in Ukraine and, taking into account world experience, developing conceptual positions for the "organic incorporation" of this institution into the national legal system.

Key words: mediation, judicial mediation, judicial reform.